

Євчу С.А.,
аспірант*,
ННЦ «Інститут аграрної економіки», Київ

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА СУТНІСТЬ СИСТЕМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ДОРАДНИЦТВА В УКРАЇНІ

Yevchu S.A.,
postgraduate student,
NSC "Institute of Agrarian Economics", Kyiv

INSTITUTIONAL ESSENCE OF THE SYSTEM OF AGRICULTURAL ADVISORY IN UKRAINE

Постановка проблеми. Питання розвитку національної системи сільськогосподарського дорадництва залишається в центрі уваги вчених і науковців не одне десятиріччя, але державна модель дорадництва, для розбудови якої підготовлена ґрунтовна методологічна й нормативно-правова бази, досі не створена. Разом з цим, з 2014 року спостерігається тенденція зменшення кількості сертифікованих сільськогосподарських дорадчих служб і кваліфікованих сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників. Як свідчать дані відповідних Реєстрів [1; 2], на початок 2022 року, у порівнянні з 2014 роком, кількість сертифікованих сільськогосподарських служб скоротилася на 58 %, а кількість кваліфікованих сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників зменшилася в 2 рази. За оцінкою Національного інституту стратегічних досліджень [3], в 2014 році вся кількість суб'єктів дорадчої діяльності забезпечувала послугами 5 % сільськогосподарських товаровиробників. Навіть не вдаючись до аналізу актуальних показників кількості потенційних користувачів дорадчих послуг, якими є сільське населення і виробники сільськогосподарської продукції, логічним видається висновок, що в сучасному стані національна система сільськогосподарського дорадництва не здатна виконувати свою місію по задоволенню масових потреб фізичних та юридичних осіб у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на наявність законодавчої нормативно-правової бази, яка регламентує здійснення сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні і закладає основи суспільних відносин між суб'єктами дорадчого процесу, питання розвитку дорадництва залишаються актуальним предметом наукового аналізу вчених. Розвитку дорадництва свої дослідження присвятили М. Ф. Безкровний, О. М. Бородіна, О. А. Галич, С. В. Добрякова, В. М. Жук, Л. І. Калачевська, Р. Я. Корінець, М. Ф. Кропивко, М. М. Ксенофонтов, Ю. О. Лупенко та багато інших широко відомих представників наукової спільноти. Науковий пошук детермінант розвитку дорадництва здійснювався вченими на підставі теорії розвитку [4], теорії людського капіталу [5], теорії систем [6] та інших теорій і наукових методів. В той же час національна система дорадництва вже трансформувалася в формальний інститут і потребує визначення інституціональної сутності з використанням методологічного потенціалу інституціонального підходу.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності сучасного сільськогосподарського дорадництва як соціально-економічного інституту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільськогосподарське дорадництво є одним із інструментів державної аграрної політики і покликане сприяти розвитку ринкової економіки в сільській місцевості, підвищенню рівня доходів та покращенню добробуту сільського населення специфічними засобами: шляхом підвищення рівня знань сільських товаровиробників і сільського населення та сприяння у прийнятті ними обґрунтованих економічних рішень [7]. Протягом тривалого часу в Україні розбудовується державна плюралістична мережева модель сільськогосподарського дорадництва, в складі якої передбачається існування різноманітних агентств, постачальників послуг, моделей та інституційних механізмів (державних, приватних, громадських, неурядових організацій тощо) для задоволення потреб виробників сільськогосподарської продукції і сільського населення в інформації, консультаціях та підтримці.

Відповідно до чинного законодавства, сільськогосподарське дорадництво в Україні є професійною діяльністю, яка має здійснюватися суб'єктами дорадчої діяльності. Законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» визначається три типи суб'єктів дорадчої діяльності,

*Науковий керівник: Жук В.М. – д-р екон. наук, професор, академік Національної академії аграрних наук України

до складу яких відносяться дорадники, експерти-дорадники та дорадчі служби [8]. Відповідно до Закону, кожний суб'єкт дорадництва наділяється характерними правовими ознаками. Так, фізична особа визнається дорадником або експертом-дорадником після одержання кваліфікаційного свідоцтва і внесення до Реєстру сільськогосподарських дорадників та сільськогосподарських експертів-дорадників. Юридична особа (за наявності у її складі не менше трьох працевлаштованих дорадників) набуває статусу дорадчої служби після включення її до Реєстру дорадчих служб, що підтверджується видачею відповідного сертифіката п'ятирічного терміну дії. Рішення про внесення до Реєстру дорадчих служб та видачу сертифіката або про відмову у внесенні до цього Реєстру та видачі сертифіката приймається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сільського господарства.

Сільськогосподарська консультативна діяльність в Україні здійснюються юридичними і фізичними особами. Крім сільськогосподарських дорадчих служб, на вітчизняному ринку присутні юридичні особи, які представлені консалтинговими організаціями та підприємствами. Аналіз статистичних даних кількості активних підприємств за видом економічної діяльності «консультування з питань агрономії, консультативної діяльності фахівців з економіки сільського господарства» (КВЕД-2010: Клас 74.90) і даних Реєстру дорадчих служб свідчить, що станом на 01.01.2022 року 94 % юридичних осіб, які задовольняють попит агробізнесу на цей вид інформаційно-консультативних послуг, не є сертифікованими сільськогосподарськими дорадчими службами. Наведені дані за п'ятирічний період дають можливість спостерігати тенденцію щорічного збільшення кількості юридичних осіб, які здійснюють сільськогосподарську консультативну діяльність з питань агрономії та економіки сільського господарства без отримання статусу сільськогосподарської дорадчої служби (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість юридичних осіб, які здійснюють сільськогосподарську консультативну діяльність за 2017–2021 рр.

Найменування показника	Роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
Кількість дорадчих служб, які отримали сертифікат в поточному році, одиниць	4	2	7	16	8
Кількість сертифікованих дорадчих служб за період, одиниць	6	8	15	31	39
Приріст сертифікованих дорадчих служб у періоді, %	-	33 %	87,5 %	107 %	26 %
Кількість діючих юридичних осіб, які надають сільськогосподарські консультативні послуги в поточному році, одиниць	585	615	669	663	683
Частка сертифікованих служб в загальній кількості юридичних осіб, які надають сільськогосподарські консультативні послуги в поточному році, %	1 %	1 %	2 %	5 %	6 %

Джерело: сформовано автором за даними [1; 9]

На нашу думку, така ситуація на ринку сільськогосподарського консультування свідчить, що учасники (суб'єкти) економічних відносин свідомо чи несвідомо не дотримуються формальних правил, внаслідок чого в суспільному сприйнятті формується уявлення про національну систему сільськогосподарського дорадництва, яка має незначний організаційний потенціал, низький рівень економічної ефективності, значну кількість невіршених питань управлінського та законодавчого рівня.

Але треба підкреслити, що, незважаючи на те, що система дорадництва під час розбудови зіштовхнулася із низкою проблем, вона вже набула ознак важливого соціально-економічного інституту. Тому логічним і доцільним буде поглянути на дорадництво з точки зору інституціональної економічної теорії.

Слід зазначити, що багатогранність аспектів інституціональної економічної теорії стали результатами наукових робіт Т. Веблена [10], У. Гамільтона [11], Д. Норта [12], Дж. Коммонса [13], Дж. Ходжсона [14] та інших дослідників. Над збагаченням інституціоналізму фундаментальними дослідженнями працювали і продовжують працювати відомі українські вчені: В. М. Геєць [15], В. М. Жук [16], М. Й. Малік [17], П. Т. Саблук [18], А. А. Чухно [19], О. Г. Шпикуляк [20] та багато інших.

Так, на суттєвості наукових можливостей інституціональної теорії в своїх роботах наголошує академік НААН України В. М. Жук. Він зазначає, що інституціональна теорія «фундаментально забезпечує розвиток базису досліджень усіх складових економічної науки, предмет яких так чи інакше враховує вплив соціально-економічних просторів (систем)» [16, с. 119].

Видатний економіст-теоретик А. А. Чухно вважає інституціоналізм «одним із поширених напрямів сучасної економічної теорії, що визначається перевагами теорії та методології, насамперед своєрідністю предмета пізнання». Вчений підкреслює, що «перевага інституціональної теорії полягає в тому, що предметом її пізнання є інститути, які мають місце і в економіці, і в соціальній сфері, і у сфері права, моралі, релігії та ін. ...» [19, с. 205-206].

Варто зазначити, що інституціональна теорія має складну структуру, яка розбудована напрацюваннями великої кількості економічних шкіл, утворених в процесі еволюції інституціоналізму. В наукових колах існує різноманіття типів структури інституціональної теорії за функціями та напрямками її формування, що пояснюється дослідницькими особливостями і великою мірою залежить від точки відліку, критерію класифікації тощо, які були обрані дослідником для відображення процесу розбудови інституціоналізму [21, с. 118].

Інституціоналізм має «жорстке ядро», наявністю якого, на думку англійського філософа Імре Лакатоса, можна охарактеризувати усі науково-дослідницькі програми [22, с. 48]. Марк Блауг, вчений, відомий своїми роботами в галузі історії економічних навчань та методології економічної науки, вважає, що ядро «інституціоналізму» має три основні методологічні риси, а саме:

- відмова від «високого рівня абстракції неокласичної економіки» і зокрема від «статичної особливості ортодоксальної теорії ціни»;
- «віра в переваги міждисциплінарного підходу»;
- «невдоволення випадковим емпіризмом класичної та неокласичної економіки, виражене в пропозиції провести детальні кількісні дослідження» [23, с. 708-709].

Посилаючись на назву книги американського економіста Джона Моріса Кларка «Соціальний контроль бізнесу» [24], М. Блауг додає четверту методологічну рису роботам інституціоналістів, яку формулює як «прихильне ставлення до державного втручання».

Більшість науковців вважають, що «ядро» інституціоналізму утворювалося двома етапами його формування – традиційним (класичним) інституціоналізмом і новою інституціональною теорією [25, с. 27].

Наукові школи і течії інституціоналізму сформували багато тлумачень поняття «інститут», як у вигляді поняття, так і в статусі категорія. Більшою мірою наукове тлумачення поняття та категорії «інститут» залежить від сторони суспільного життя, до вивчення якої прикута увага вченого. Таким чином, в інституціональній теорії існує кілька визначень категорії «інститут», які відрізняються не тільки за змістом, а й за широтою охоплення економічних явищ (табл. 2).

Таблиця 2

Визначення категорії «інститут»*

Автор	Визначення
Традиційний інституціоналізм	
Т. Веблен	«...звичний спосіб думки, керуючись яким живуть люди»; «результати процесів, що відбувалися у минулому, вони пристосовані до обставин минулого і, отже, не перебувають у повній згоді з вимогами сьогодення»; «...поширений образ думки в тому, що стосується окремих відносин між суспільством і особистістю і окремих виконуваних ними функцій»
Дж. Коммонс	у вузькому значенні, тобто як «систему законів чи природних прав, в межах яких індивіди діють як в'язні» та у широкому – як «колективну дію по контролю, лібералізації та розширенню індивідуальної діяльності»
У. Гамільтон	«...це словесний символ для кращого описання групи суспільних звичаїв. Вони означають домінуючий та постійний спосіб мислення або дій, який став звичкою для групи або звичаєм для народу»
Нова інституціональна теорія	
Дж. Ходжсон	«Соціальна організація, яка через традицію, звичай чи законодавче обмеження веде до створення довгострокових та стійких зразків поведінки»
Д. Норт	«Правила гри», у суспільстві, або, висловлюючись більше формально, створені людиною обмежувальні рамки, які організують взаємини для людей»
Ерік Г. Фуруботн, Рудольф Ріхтер	«набір формальних або неформальних правил, включаючи механізми їхнього забезпечення («правила гри»), метою яких є спрямування індивідуальної поведінки в певному напрямку. Приклади: власність, шлюб, дружба, ринкова система, звичай, міжнародні відносини, грошова система, держава, фірма, промислові мережі»
В. М. Жук	«засіб зниження трансакційних витрат», «інститути створюються для задоволення тих чи інших потреб, для усунення дискомфорту в суспільстві»
М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк, О. Ю. Лузан	«Інститути у своїй сукупності формують інституціональне середовище або інституціональну систему, де реалізуються трансакції економічних агентів»
А. А. Чухно	«така властивість економіки, виокремлена інституціональною теорією, що становить особливу форму чи структуру, яка нерозривно пов'язана із системою виробничих і суспільних відносин»

Джерело: складено автором за даними [10-14; 16; 19; 26; 27]

Треба зазначити, що, незважаючи на різноманіття формувань, в сучасному інституціоналізмі існує два основних підходи до визначення поняття «інститут». Перше поняття, яке підтримується відомими німецькими економістами Е. Г. Фуруботном і Р. Ріхтером, визначається як «правила гри», які є формальними нормами і неформальними обмеженнями при взаємодії між людьми [26, с. 560]. Таке формування збігається з дуже відомим визначенням, даним Д. Нортом: «Інститути – це

«встановлювані людьми обмеження, які структурують політичну, економічну та соціальну взаємодію. Вони включають як неформальні (заборони, табу, звичаї, традиції, кодекси честі тощо), і формальні правила (конституції, закони, права власності тощо), а також систему санкцій за їх недотримання» [28, с. 97]. На думку Д. Норта, інститути зменшують невизначеність, впорядковуючи повсякденне життя.

Друге поширене поняття «інститут» пов'язують з сучасним варіантом теорії трансакційних витрат Олівера Вільямсона [29, с. 75-94], об'єктом вивчення якої є багатосторонній договір як форма господарської діяльності. В концепції О. Вільямсона завданням теорії трансакційних витрат є пояснення проблем ефективності тих чи інших економічних операцій у певних інституціональних рамках. З точки зору О. Вільямсона, інтерпретація інституту як «правила гри» відповідає рівню інституціонального середовища, а самі інститути розглядаються як механізми управління контрактними відносинами. Такий підхід, запропонований О. Вільямсоном, дозволяє змістити центр інституціонального аналізу на рівень окремих трансакцій [30, с. 23-58]. Обидва сучасних поширених підходи об'єднує спільна методологічна риса, яка полягає в тому, що дослідники розглядають інститути, як зовнішній по відношенню до суспільних відносин, набір правил, який виконує для них функцію обмеження.

Таким чином, порівнюючи характеристики та ознаки, якими науковці наділяють соціально-економічні інститути, можливо переконатися, що всі вони є характерними безпосередньо і для сільськогосподарського дорадництва.

По-перше, дорадництво зменшує невизначеність виробників сільськогосподарської продукції та сільського населення шляхом виконання окремої місії в реалізації політики продовольчого та сталого розвитку сільських територій країни, яку комплексно і системно не спроможні виконати інші інститути.

По-друге, законодавчо сформована сукупність суб'єктів дорадництва покликана формувати зміни, пов'язані зі сільськогосподарською економічною діяльністю, і орієнтована вдосконалювати трансформаційні перетворення певних аспектів аграрного сектору економіки, що розкриває суть дорадництва як економічного інституту.

По-третє, сільськогосподарське дорадництво націлено здійснювати суттєвий вплив на інтенсивність зміни комплексу ментальних складових та формування моделі людської поведінки, що характеризує його як соціальне явище і відводить йому місце серед соціальних інститутів суспільства.

Наявність характерних формальних і неформальних ознак, які є притаманними соціально-економічним інститутам, доводить, що сільськогосподарське дорадництво відповідає всім загальним інституціональним вимогам (рис. 1).

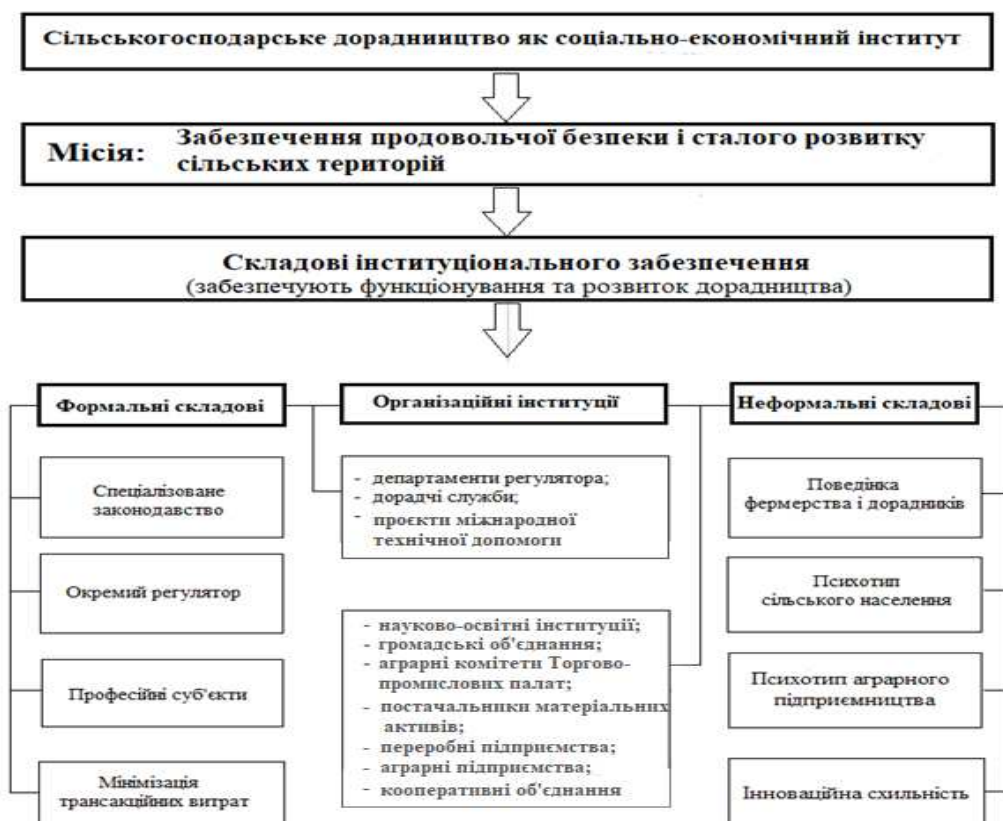

Рис. 1. Інституціональна сутність сучасного дорадництва

Джерело: власна розробка на підставі дослідження

Так, до характерних формальних ознак інституту дорадництва слід віднести спеціалізоване законодавство (Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» та інші нормативно-правові акти), окремого регулятора (Міністерство аграрної політики та продовольства України), професійних суб'єктів (дорадчі служби, дорадники, експерти-дорадники) та мінімізацію трансакційних витрат (дорадчі послуги). Неформальними ознаками інституту дорадництва слід вважати всі складові дорадчого процесу, який відбувається з урахуванням ментальності, консерватизму і ціннісних орієнтацій фермерства і сільського населення. Через невизначеність правил для впровадження механізму і здійснення координації між формальними інститутами дорадництва і консалтинговими організаціями та підприємствами, через відсутність офіційної взаємодії між ними, до неформальної ознаки інституту дорадництва також доречно додати агроконсалтинговий бізнес.

Треба зазначити, що поглиблений теоретичний погляд на предмет сільськогосподарської дорадчої діяльності – підвищення рівня знань та навичок сільських товаровиробників і сільського населення для прибуткового ведення господарської діяльності, дає можливість констатувати, що само по собі сільськогосподарське дорадництво представляє собою вид трансакційних витрат (збір та обробка інформації). В деяких випадках дорадництво можливо розглядати як трансформаційні витрати, наприклад, у випадку надання спеціалізованих дорадчих послуг, пов'язаних з координацією та плануванням процесу виробництва.

Також слід підкреслити, що в Україні інституалізація дорадництва відбувається в інституційному середовищі, яке сприяє розбудові плюралістичної моделі дорадництва. Зокрема, у Господарському Кодексі України зазначено, що одним з основних напрямів економічної політики, що визначається державою, є «політика інституційних перетворень, спрямована на формування раціональної багатоукладної економічної системи шляхом трансформування відносин власності, здійснення роздержавлення економіки, приватизації та націоналізації виробничих фондів, забезпечення на власній основі розвитку різних форм власності і господарювання, еквівалентності відносин обміну між суб'єктами господарювання, державну підтримку і захист усіх форм ефективного господарювання та ліквідацію будь-яких протизаконних економічних структур» [31, ст. 10.1].

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження інституціональної сутності національної системи сільськогосподарського дорадництва довело, що система: 1) має всі ознаки соціально-економічного інституту, зокрема формальні (нормативно-регуляторні акти, певні соціальні функції тощо) і неформальні (психотип сільського населення, фермерства, дорадників, аграрних підприємців, нематеріальні засоби дорадчої діяльності тощо) форми вияву інституціональних аспектів; 2) має окрему місію та незамінність в реалізації політики продовольчого та сталого розвитку сільських територій в країні; 3) є окремим видом трансакційних витрат. Таке нове теоретичне уявлення про соціально-економічну сутність сільськогосподарського дорадництва дозволяє комплексно і системно розробляти і впроваджувати концепції, стратегії та державні й районні програми дорадчого забезпечення сталого розвитку України та її сільських територій.

Література

1. Реєстр сільськогосподарських дорадчих служб. URL: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyestr-doradchih-sluzhb-ta-doradnikiv> (дата звернення: 18.02.2024).
2. Реєстр сільськогосподарських дорадників і експертів-дорадників. URL: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyestr-silskogospodarskih-doradnikiv-i-ekspertiv-doradnikiv> (дата звернення: 18.02.2024).
3. Щодо державної підтримки розвитку сільськогосподарського дорадництва в Україні. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/1457> (дата звернення: 18.02.2024).
4. Бакун Ю. О. Характеристика ключових суб'єктів інформаційно-консультаційної діяльності в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 9. С. 78-85. URL: http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2019/09/eapk_2019_9_p_78_85.pdf (дата звернення: 18.02.2024).
5. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції / М. Г. Бетлій та ін. ; ред. О. М. Бородіна ; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. Ужгород : ІВА, 2006. 496 с.
6. Похиленко Н. М., Корінець Р. Я. Фінансування системи сільськогосподарського дорадництва. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 23. С. 109-115.
7. Концепція становлення і розвитку мережі сільськогосподарських дорадчих служб в Україні : затвердж. спільним наказом Мінагрополітики України, УААН та НАУ від 25.04.2001 р. № 114/36/165. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0114555-01#Text> (дата звернення: 02.02.2024).
8. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України від 17.06.2004 р. № 1807-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text> (дата звернення: 02.02.2024).
9. Кількість активних підприємств за регіонами України та видами економічної діяльності. 2022 рік. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.02.2024).

- 10.Thorstein Veblen. The Theory of the Leisure Class. Dogma, 2017. 166 p. URL: <https://www.amazon.com/Theory-Leisure-Class-Institutions-Conspicuous-ebook/dp/B074MF9DLM/?asin=B074MF9DLM&revisionId=57839451&format=1&depth=1> (дата звернення: 10.02.2024).
- 11.Hamilton Walton. Institution. *Encyclopedia of the Social Science*. New York, 1932. Vol. VIII. P. 89-111.
- 12.Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / пер. з англ. І. Дзюби. Київ : Основи, 2000. 198 с.
- 13.Commons R. John. Institutional Economics. *American Economic Review*. 1931. Vol. 21. P. 648-657.
- 14.Hodgson G. M. Economics and Institutions: A Manifesto for Modern Institutional Economics. Polity, 1901. P. 10.
- 15.Гець В. М. Соціалізація, соціальні інновації та соціальна взаємодія бізнесу й держави. *Український соціум*. 2020. № 3(74). С. 9-23.
- 16.Жук В. М. Розвиток теорії бухгалтерського обліку: інституціональний аспект : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 408 с.
- 17.Малік М. Й., Мамчур В. А., Шпикуляк О. Г. Інституціональне середовище та формування соціальної відповідальності аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2017. № 12. С. 5-13.
- 18.Саблук П. Т. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва. Київ : ІАЕ, 1999. С. 250-254.
- 19.Чухно А. А. Вибрані праці : у 2 т. / передм. Л. В. Губерського, Т. І. Єфименко. Київ : ДНУ «Акад. фін. Управління», 2012. Том 1. С. 205-206. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=452&num=11 (дата звернення: 10.02.2024).
- 20.Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. Становлення організаційно-економічної моделі сімейного фермерства в Україні: інституційні засади, проблеми та пріоритети. *Економіка АПК*. 2019. № 9. С. 86-98.
- 21.Фертікова Т М. Інституційна економіка : навчальний посібник. Миколаїв : Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 128 с.
- 22.Imre Lakatos. The methodology of scientific research programmes. *Philosophical Papers*. Cambridge University Press, 1995. Volume I. 250 p.
- 23.Blaug Mark. Economic theory in retrospect. Cambridge University Press, 1997. 725 p.
- 24.Clark J. M. Social control of business. Chicago : University of Chicago Press, 1926. 483 p.
- 25.Основи економічної теорії : підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Харків : Право, 2008. 448 с.
- 26.Eirik G. Furubotn, Rudolf Richter. Institutions and Economic Theory. The Contribution of the New Institutional Economics. Second edition. *University of Michigan Press*, 2005. 654 p.
- 27.Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Лузан О. Ю. Інститути й інституції у розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері. *Економіка АПК*. 2013. № 4. С. 86-93. URL: http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/13_04_12.pdf (дата звернення: 10.02.2024).
- 28.North Douglass C. Institutions. *Journal of Economic Perspectives*. Winter 1991. Volume 5. Number 1. P. 97-112.
- 29.Williamson O. E. Strategizing, Economizing and Economic Organization. *Strategic Management Journal*. 1991. Vol. 12. No. 1. P. 75-94.
- 30.Williamson O. E. Transaction Cost Economics: How It Works; Where It is Headed. *De Economist*. 1998. Vol. 146. No. 1. P. 23-58.
- 31.Господарський Кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 10.02.2024).

References

1. "Register of agricultural advisory services", available at: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyestr-doradchih-sluzhb-ta-doradnikiv> (access date February 18, 2024).
2. "Register of agricultural advisors and expert advisors", available at: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyestr-silskogospodarskih-doradnikiv-i-ekspertiv-doradnikiv> (access date February 18, 2024).
3. National Institute of Strategic Studies (2014), "Regarding state support for the development of agricultural advisory services in Ukraine. Analytical note", available at: <https://niss.gov.ua/en/node/1457> (access date February 18, 2024).
4. Bakun, Yu.O. (2019), "Characteristics of key subjects of information and consulting activities in Ukraine", *Економіка АПК*, no. 9, pp. 78-85, available at: http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2019/09/eapk_2019_9_p_78_85.pdf (access date February 18, 2024).

5. Betlii, M.H. et al. (2006), *Ahrarnyi sektor Ukrainy na shliakhu do yevrointehratsii* [The agricultural sector of Ukraine is on the way to European integration], In-t ekonomiky ta prohnouzuvannia NAN Ukrainy, IVA, Uzhhorod, Ukraine, 496 p.
6. Pokhylenko, N.M. and Korinets, R.Ya. (2018), "Financing of the system of agricultural advisory services", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, Iss. 23, pp. 109-115.
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), "The concept of the establishment and development of the network of agricultural advisory services in Ukraine", approved by the joint order of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine, the UAAS and NAU dated 25.04.2001 no. 114/36/165, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0114555-01#Text> (access date February 02, 2024).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), Law of Ukraine "On agricultural advisory activities", dated 17.06.2004 no. 1807-IV, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text> (access date February 02, 2024).
9. "The number of active enterprises by regions of Ukraine and types of economic activity. 2022 year", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (access date February 02, 2024).
10. Veblen, Thorstein (2017), *The Theory of the Leisure Class, Dogma*, USA, 166 p., available at: <https://www.amazon.com/Theory-Leisure-Class-Institutions-Conspicuous-ebook/dp/B074MF9DLM/?asin=B074MF9DLM&revisionId=57839451&format=1&depth=1> (access date February 10, 2024).
11. Hamilton, Walton (1932), Institution. In: *Encyclopedia of the Social Science*. New York, USA, Vol. VIII, pp. 89-111.
12. North, D. (2000), *Instytutsii, instytutsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky* [Institutions, Institutional Change and Economic Performance], Translated by I. Dziuba, Osnovy, Kyiv, Ukraine, 198 p.
13. Commons, R. John (1931), Institutional Economics. *American Economic Review*, Vol. 21, pp. 648-657.
14. Hodgson, G.M. (1991), *Economics and Institutions: A Manifesto for Modern Institutional Economics*, Polity, USA, p. 10.
15. Heiets, V.M. (2020), "Socialization, social innovations, and social interaction of business and state", *Ukrainskyi sotsium*, no. 3(74), pp. 9-23.
16. Zhuk, V.M. (2018), *Rozvytok teorii bukhhalterskoho obliku: instytutsionalnyi aspekt* [Development of accounting theory: institutional aspect], monograph, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 408 p.
17. Malik, M.Y., Mamchur, V.A. and Shpykuliak, O.H. (2017), "Institutional environment and formation of social responsibility of agrarian enterprises", *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 5-13.
18. Sabluk, P.T. (1999), *Reformuvannia ta rozvytok pidpriemstv ahropromysloвого vyrobnytstva* [Reform and development of agro-industrial production enterprises], IAE, Kyiv, Ukraine, pp. 250-254.
19. Chukhno, A.A. (2012), *Vybrani pratsi : u 2 t.* [Selected works: in 2 volumes], DNNU "Akad. fin. upravlinnia", Kyiv, Ukraine, Vol. 1, pp. 205-206, available at: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=452&num=11 (access date February 10, 2024).
20. Shpykuliak, O.H. and Malik, M.Y. (2019), "Formation of organizational and economic model of family farming in Ukraine: institutional foundations, problems and priorities", *Ekonomika APK*, no.9, pp. 86-98.
21. Fertikova, T.M. (2010), *Instytutsiina ekonomika* [Institutional economics], Vydavnytstvo ChDU im. Petra Mohyly, Mykolaiv, Ukraine, 128 p.
22. Imre, Lakatos (1995), "The methodology of scientific research programmes", *Philosophical Papers*, Volume I, 250 p.
23. Blaug, Mark (1997), *Economic theory in retrospect*, Cambridge University Press, USA, 725 p.
24. Clark, J.M. (1926), *Social control of business*, University of Chicago Press, Chicago, USA, 483 p.
25. Shevchenko, L.S. (Ed.) (2008), *Osnovy ekonomichnoi teorii* [Basics of economic theory], textbook, Pravo, Kharkiv, Ukraine, 448 p.
26. Furubotn, Eirik, G. and Richter, Rudolf (2005), *Institutions and Economic Theory. The Contribution of the New Institutional Economics*, Second edition, University of Michigan Press, USA, 654 p.
27. Malik, M.Y., Shpykuliak, O.H. and Luzan, O.Yu. (2013), "Institutes and institutions in the development of integration processes in the agrarian sphere", *Ekonomika APK*, no. 4, pp. 86-93, available at: http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/13_04_12.pdf (access date February 10, 2024).
28. North, Douglass C. (1991), "Institutions", *Journal of Economic Perspectives*, Volume 5, Number 1, pp. 97-112.
29. Williamson, O.E. (1991), "Strategizing, Economizing and Economic Organization", *Strategic Management Journal*, Vol. 12, no. 1, pp. 75-94.
30. Williamson, O.E. (1998), "Transaction Cost Economics: How It Works; Where It is Headed", *De Economist*, Vol. 146, no. 1, pp. 23-58.
31. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Law of Ukraine "Economic Code of Ukraine" dated 16.01.2003 no. 436-IV, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (access date February 10, 2024).

Євчу С.А.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА СУТНІСТЬ СИСТЕМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ДОРАДНИЦТВА В УКРАЇНІ

Мета. Теоретичне обґрунтування сутності сучасного сільськогосподарського дорадництва як соціально-економічного інституту.

Методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є інституціональний підхід з використанням методів теорії трансакційних витрат і неоінституціональної теорії. В процесі дослідження також використовувались інші методи, зокрема: статистичний метод – для оцінки впливу неформальних інститутів на суспільне сприйняття системи сільськогосподарського дорадництва; абстрактно-логічний – для розуміння закономірностей розвитку дорадництва; метод інституціонального моделювання – для визначення інституціональних складових функціонування системи сільськогосподарського дорадництва.

Результати дослідження. Теоретично обґрунтована сутність сучасного сільськогосподарського дорадництва як соціально-економічного інституту, що надало можливість визначити його інституціональну структуру, поглибити види виконуваних ним функцій, розширити складові, які мають вплив на інституалізацію організаційних утворень дорадництва.

Наукова новизна результатів дослідження. Використано інституціональний підхід до обґрунтування сутності сучасного сільськогосподарського дорадництва як соціально-економічного інституту, що створює підґрунтя для більш широкого зовнішнього сприйняття дорадництва.

Практична значущість результатів дослідження. Отримані результати дослідження направлені на більш широке зовнішнє сприйняття системи сільськогосподарського дорадництва і створюють підґрунтя для подальшого поглибленого удосконалення наукових підходів та механізмів при розробці концепцій, правил, стандартів, функцій, методів, управлінських рішень для здійснення професійної сільськогосподарської дорадчої діяльності.

Ключові слова: інституціональна теорія, інституціоналізм, інститути, середовище, система сільськогосподарського дорадництва, суб'єкти дорадництва, система управління.

Yevchu S.A.

INSTITUTIONAL ESSENCE OF THE SYSTEM OF AGRICULTURAL ADVISORY IN UKRAINE

Purpose. The purpose of the article is the theoretical substantiation of the essence of modern agricultural advisory as a social and economic institution.

Methodology of research. The theoretical and methodological basis of the research is an institutional approach using the methods of the theory of transaction costs and neo-institutional theory. The other methods were also used in the research process, in particular: statistical method – to assess the impact of informal institutions on the public perception of the agricultural advisory system; abstract and logical – for understanding the regularities of development of advisory; the method of institutional modelling – to determine the institutional components of the functioning of the agricultural advisory system.

Findings. The theoretically grounded essence of modern agricultural advisory as a socio-economic institution, which provided an opportunity to determine its institutional structure, to deepen the types of functions performed by it, to expand the components that have an impact on the institutionalization of organizational formations of advisory.

Originality. An institutional approach was used to substantiate the essence of modern agricultural advisory as a socio-economic institution, which creates the basis for a wider external perception of advisory.

Practical value. The obtained research results are aimed at a wider external perception of the agricultural advisory system and create the basis for further in-depth improvement of scientific approaches and mechanisms in the development of concepts, rules, standards, functions, methods, management solutions for the implementation of professional agricultural advisory activities.

Key words: institutional theory, institutionalism, institutions, environment, agricultural advisory system, advisory subjects, management system.